List 14. **NOVICE** Tečaj XXXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 2. aprila 1873.

Obseg: Razglas zarad semen svilnih črvičev. — Kako stojí s turško govejo kugo? — Iz cesarske postave zoper Turško govejo kugo od 29. junija l. 1868. — O Švicarskem sirarstvu. — Omika in pot do nje. — Kako bivši minister dr. Schäffle pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Razglas
zarad semena svilnih črvičev.

Kmetijska družba na Kranjskem si je prizadjala, iz državne denarne podpore zdravega semena svilnih (židnih) črvičev rumenega plemena „Nostrana" imenovanega iz celičnega zaroda v Gorici in Rovinji nakupiti.

Kranjskim svilorejcem prodaja to seme za polovico cene, po kteri ga je ona kupila, tedaj 1 lot po 3 gold. 50 krajc. Učiteljem ljudskih šol pa, kteri imajo murbovih dreves ter obljubijo, da bodo v izrejevanji tudi svojo šolsko mladino podučevali, ga dá ¼ lota brezplačno.

Kdor tedaj želí tega semena kaj dobiti, naj se nemudoma in zadnji čas v 8 dneh pismeno ali osebno oglasí v pisarnici kmetijske družbe v Ljubljani v Salendrovih ulicah Nr. 195.

Glavni odbor družbe kmetijske
v Ljubljani 29. marcija 1873.

Kako stoji s Turško govejo kugo?

Na to vprašanje moramo dati prav žalosten odgovor. Zatrosila se je kuga, kakor so „Novice" zadnjič povedale, po Hrvaških bušah najpred v Praše poleg Mavčič, kjer je poginilo dvoje goved in se jih je moralo pobiti potem 9 bolnih in 15 še na videz zdravih enemu gospodarju; pozneje se je zanesla kuga iz hleva tega gospodarja še v hlev sosedov. Iz Praš je ostalih 5 buš lastnik gnal v Kranj na sejm in kupec iz Rajble na Koroškem jih je ondi postavil v neki hlev, kjer je po njih okuženo domače govedo kmalu potem zbolelo in poginilo. Komisija je tù dala 14 deloma bolnih deloma zdravih goved pobiti. Iz tega hleva je prišla ena krava na Klanec poleg Kranja, ki je menda že tudi poginila. Na sejmu v Kranji 10. sušca je neki kajžar iz Smelednika kupil kravo, ki je 28. dne t. m. bolna pobita bila in komisija je istemu kajžarju potem dala še dvoje goved pobiti. Omenjenih 5 buš je gori omenjeni Korošk kupec iz Rajble na sejmu v Kranji kupljenih po Gorenski železnici peljal na Koroško; ni še znano, kako, ali znano je to, da v Ratečah na Gorenskem in v Rovtah blizo Trbiža se je tudi vnela kuga. Bati se je, da iz sejma Kranjskega ne bi se bila od onih 5 buš zatrosila še kam drugam po živini, ki je v dotiki bila z bušami.

Tudi najneverniši Tomaži zdaj sami vidijo, kako strašno nalezljiva je ta bolezen, za ktero ni po celem svetu nobenega zdravila znanega kakor za človeško kugo ne. *) Vsa ta kuga pa se širi le po nalezbi. Gotovo se obvaruje gospodar, kteri svojo živino, pa ljudí, ki jej strežejo, tako zapre v svoji hiši, da za čas kuge ne pridejo ne z drugo živino, ne z ljudmí v dotiko. To je edina, pa prav gotova pomoč. Zato zapoveduje postava, da se iz začetka kar brž pobije vsa kužna živina in taka, ki je bila s kužno v dotiki (za pobito dobí lastnik odškodovanje iz cesarske kase, če ni sam kaj kriv); zato se vpelje zaprtija, zato se prepovedó živinski sejmi, zato druge dežele iz kužne dežele ne pusté ne živine ne kaj druzega v svojo deželo drugač kakor po železnici in s spričali od zdravstvene komisije, če dežele potrebujejo mesá. Če je kje tako skrben in marljiv župan kakor v Kranji g. Jugovic in v Smeledniku g. Keršič, je pač velika sreča za celo sosesko, da se na tanko spolnujejo gosposkini in zdravniški ukazi.

Naj po vsem tem zdaj povemo, da je c. k. deželna vlada 26. sušca oklicala sledeči

razglas.

„Komisija za kugo je 24. dan t. m. za gotovo postavila, da je v Prašah, Mavčiške občine Kranjskega okraja, pa tudi v mestu Kranji, povsod v eni hiši, prava goveja kuga, kamor se je zanesla po Hrvaških bušah. Da se razširjenju te kuge v okom pride, so se nemudoma vpeljale najostrejše policijske naredbe in vojaki na pomoč vzeli.

To se očitno razglaša s to opombo, da se pričakuje od županij pa tudi od vsacega posamnega prebivalca, da pripomorejo c. kr. okrajnim gosposkam, kar koli je mogoče, k izvrševanju po postavi od 29. junija 1868. l. predpisanih zaukazov, da se kuga ne razširi dalje po deželi iz gori imenovanih dveh krajev. Pa že zdaj se je bati, da seže dalje po deželi, ker se je 17. dan t. m. 5 buš iz Praš na sejm v Kranj prignalo, ondi pa prodalo nekemu neznanemu kupčevalcu z živino, kteri jih je, kakor pravijo, proti Trebižu gnal.

Ne samo postava, temuč tudi lastna korist vsacega, kdor kaj živine ima, zahteva to, da zdaj brž dotičnemu okrajnemu glavarstvu na znanje dá, ako mu zbolí ktero govedo, ovca ali koza".

*) Neki dobrovoljni Matevž Močnik v Davči nam piše, da je iznajdel novo zdravilo za to kugo in to je cepljenje kužnine kakor pri otrocih. — Na to moramo odgovoriti le to: Govedom cepiti kugo kakor otrokom kozé, je že stara, pa po obilih žalostnih skušnjah zavržena reč. Že leta 1779 (tedaj bo kmalu 100 let), kar je zdravnik Salhov svetoval cepljenje goveje kuge; al nevarnost pri tem je tolika, da pogine živina in se kuga s tem še le prav zatrosi, da si po celem svetu noben zdravnik ne upa le ziniti o cepljenji kuge. Vred.

Pozneje 29. sušca, ko se je zvedelo, da se je kuga, kakor smo gori povedali, zatrosila še dalje, je dodala c. k. deželna vlada še drug

razglas,

po kterem naznanja, da so 3 milje na okrog okoli okuženih krajev prepovedani vsi živinski sejmi. Pa naj tudi nobeden goved, ovác ali kóz in pa kož, parkljev ali sploh kaj tacega, kar §. 2. dotične postave prepoveduje, ne skuša gnati ali peljati na Štajarsko, Koroško, Salcburško, Tirolsko, Primorsko, ker so te dežele za čas kuge zaprle svoje meje proti Kranjski. —

Da bi pa vsi lastniki živine in tudi drugi, kterim je mar za to, da se hitro zatare v naši deželi začeta kuga in se obvarujemo silne škode, poznali postavne predpise, podamo jim iz dotične postave to, kar je vedeti treba. Naj to vsi ti pazljivo beró, da se vedó ravnati po postavi, pa tudi druge podučiti. „Novice“ naj gredó zdaj od rok do rok, kajti za tavžente škode gré zdaj obvarovati našo deželo in tudi druge.

Iz cesarske postave zoper Turško govejo kugo od 29. junija leta 1868.

Kaj je narediti, kedar se je goveja kuga vnela.

Zastran okužene kmetije ali pristave.

§. 22. Ako pozvedbe za gotovo postavijo, da je goveja kuga, naj se, gledé na okuženo pristavo (posestvo, hlev, staje), ravná po teh le zaukazih:

Treba je pobiti živino.

Vsa kužna goveda, kakor tudi vsa goveda, ki so bila s kužnimi na eni in isti pristavi ali v istem hlevu, ali so sicer bila ž njimi v neposrednji ali posrednji dotiki, treba je pod nadgledom komisije zastran kuge postavljene brez odloga pobiti.

Kje in kako zakopati mrcino.

Živali, ki so za govejo kugo poginile ali kakor bolne ubite bile, treba je na mestu, ktero komisija zastran kuge postavljena odloči, celoma, ne odvzemši nikakega dela živalskega trupla, šest čevljev globoko zakopati, in take jame, kamor je bila mrhovina pokopana, smejo se še le, ko preteče primerno število let, in samo s posebnim dovoljenjem politične okrajne gosposke zopet odpreti.

Če je bilo živinče le kakor sumljivo pobito, pa je zdravnik potlej spoznal, da je bilo zdravo, sme se, če komisija zastran kuge postavljena dopustí, meso od njega v tistem kraji povžiti.

Kako delati s kožami.

Samo pri takih živalih, ki se pobijejo, ker so sumljive, da imajo kugo, pa se pri pobijanji najdejo, da so popolnoma zdrave, dopuščeno je, kože pod skrbijo živinskega zdravnika razkužiti ali očistiti, razen takega primera pa je treba kožo s prerezami pokaziti, da ni za rabo, in z mrcino vred zagrebsti.

Pristavo ali kmetijo je treba zapreti.

Pristava ali kmetija, v kterih so ali so bile kužne ali s kužnimi v dotiki bivše živali, mora se po zaprisežených čuvajih ali po vojakih zapreti in zaznamovati s tablo, ki nosi napis „Goveja kuga“.

Brez dovoljenja komisije ne sme:

nikakoršna reč iz okužene kmetije odnesti se;

ne sme nihče stopiti va njo razen njenih prebivalcev;

ne sme noben prebivalec tiste kmetije ali pristave sniti se (v dotiko priti) z drugimi prebivalci tistega kraja, razen pod določbami, ki jih postavi komisija.

Kuga pri ovcah in kozah.

§. 24. Ovce in koze, ki so prišle v dotiko s kužnimi govedi, morajo biti odločene od goveje živine in od vseh druzih živali, dokler se ne izreče, da je kuga nehala, in dokler se ne razkužijo.

Če te živali za kugo zbolé, začnó veljati prav tiste naredbe, kakor pri kugi med govejo živino.

Zastran okuženega kraja.

§. 25. Kedar je postavljeno na gotovo, da se je na kteri kmetiji goveja kuga začela, ima politična gosposka izreči in razznaniti, da je dotični kraj (selo, vas) okužen.

V tem kraji ima nastopiti zaprtija zastran živali in rečí, ktere so naštete v §. 2.*) Z ukazom se določi, kako je treba napraviti zaprtijo kraja.

V takem kraji naj dalje:

a) veljajo naredbe v §. 21 **) zapovedane;
b) ovce in koze naj se odpravijo iz hlevov za govejo živino, ter se ne smejo nazaj va-njo djati, dokler trpí kuga;
c) vožnja z govejo živino je prepovedana. Konji pa iz brezkužnih kmetij smejo se rabiti v kraji in zunaj kraja, in tudi v kraj od drugod priganjati ali privaževati ali pa skozi kraj dalje gnati ali voziti, vendar je treba pri tem izpolnjevati to, kar komisija zaukaže;
d) psi, mačke in kuretnina morajo se zapirati, če bi se pa našli na planem, ubiti. Pitomi zajci v hlevih naj se pokončajo;
e) stanovalci okuženih krajev smejo samo takrat iti kam iz njih, če niso, odkar se je kuga začela, prišli v dotiko z ondotno bolno ali sumljivo živino, niti so sploh bili na okuženi kmetiji, ali pa če so, ako so prišli kako v dotiko, popred bili razkuženi, kakor je zapovedano;
f) iz vseh brezkužnih hlevov je treba vsak dan gnoj pokidati;
g) prepovedani so v kužnem kraji živinski in drugi sejmi, kakor tudi muzika s plesom;

---

*) V zaprtijo pod §. 2. spadajo:

1. Domača živina ktere koli vrste, razen kónj in svinj (krmetine);

2. odpadki in surove snovi (neizdelana roba) od teh živali, naj bodo te rečí surove (brž po poboji), ali že posušene. Vvažati se sme samo taka volna, od ktere se dá izkazati, da je bila v fabriki prana.

3. seno, otava in slama;

4. hlevna oprava, ki je bila že v porabi, in goveja oprega (vprežna oprava); za trgovino namenjena, ponošena oblačila in takošno že rabljeno obutalo. Seno ali slama, v ktero je bilo kaj zavito, mora se po vsakem sežgati brž kakor pride zavita reč tje, kamor je namenjena.

**) §. 21. se glasí:

Tudi pri goli sumnji goveje kuge ima komisija zastran kuge poslana, dokler politična gosposka dalje ne zaukaže, razen povedanih v §. 19. naredeb narediti vse to, kar dotični zvršilni predpisi velevajo gledé na zakopavanje crknjenih ali pobitih živali, na ogledovanje živine po živinskem zdravniku in na razvidnost števila goved, ovác in koz, na pregledovanje sumljivih živali, na prepoved, odnašati klajo, nastelj, gnoj in opravo iz zaprtih poslopij, potem gledé na naznanila o vsakem zbolenji ali crknjenji med živino in na pobijanje goved iz nesumnih hlevov.

Meso od pobite živali, o kteri je živinski zdravnik po tem spoznal, da je suma čista, sme se samo v istem kraji povžiti.

h) živali in sirova roba od živali smejo se po železnicah skozi kužni kraj samo prevažavati, če se izpolnuje to, kar je deželno poglavarstvo naredilo, da se kuga ne zatrosi.

Zastran mejnega okraja kuge.

§. 27. Kedar je v kakem kraji goveja kuga, veljá okolica tri milje daleč na okrog od kužnega kraja za mejni okraj kuge.

V mejnem okraji kuge imajo:

a) Veljati ukazi o popisu in razvidnosti števila živinčet, potem določbe dane za ta primer, kedar ktero rogato živinče zbolí ali pogine (§. 21).

b) Vsako crknjeno govedo, naj se pustí ondi, kjer je cerknilo, dokler se drugače ne zaukaže, ter skrbeti je, da se ga nobena stvar ne dotakne.

Okrajna gosposka sme zastran vsake živali, ki pogine, zaukazati, naj se razpara in razudi, da se izvé bolezen.

c) Živinski sejmi so prepovedani. Tudi je prepovedana kupčija z govejo živino, s klajo in steljo.

Samo izjemno pri okolnostih posebnega ozira vrednih, sme politična okrajna gosposka dopustiti pod svojim prigledom kupčijo z rečmi poslednjič imenovanimi, potem s klavno živino, kakor tudi z živino, kolikor se izkaže, da je kmetije potrebujejo.

d) Če bi bilo potrebno, sme deželno poglavarstvo zaukazati, da bo živina, kar je je v mejnem okraji, s posebnim znamenjem zaznamljena.

e) Krajem, ki se držé okuženih, naj okrajna gosposka, če se je okužbe bati, prepové živino na pašo goniti.

f) Vsi psi imajo se privezati, razen pastirskih, dokler se rabijo pri živini, mačke pa se morajo zapreti.

(Konec prihodnjič.)

O Švicarskem sirarstvu.

Pregovorivši o družbah za sirarstvo naj povemo kaj več o Švicarskem sirarstvu.

V Švici je sirarstvo, zlasti izdelovanje tolstega in poltolstega sira, mnogo bolj razvito in razširjeno, kot maslarstvo. To najbolje dokazujejo številke, ki naznanjajo, koliko sira se je izvozilo iz Švice drugam od l. 1854—1865. Švica je blizo tako velika, ko Štajarsko, Koroško in Solnograško skupaj, ktere tri dežele pa še niso ne tretjina avstrijskih planin.

Za sir, kar ga je šlo leta 1865. več iz Švice, kot ga je v Švico prišlo, so potegnili 5 milijonov in pol goldinarjev.

Kaka je pa v Avstriji?

Številke, ki kažejo, koliko sira se je prejšnja leta izvaževalo in privaževalo, zdaj več ne veljajo, ker so se razmere spremenile; zgubili smo namreč Laške dežele, zavoljo kterih se je moralo mnogo sira privaževati, ker ga te dežele mnogo rabijo. Poprek se je pripeljalo v Avstrijo od 1863. do 1865. leta po 32 740 centov sira na leto, iz Avstrije pa ga je šlo le po 14.180 centov; tedaj smo ga dobivali mi od drugod po 18.560 centov več kakor smo ga pošiljali iz dežele. Od tačas pa je iz omenjenega vzroka precej drugače. Tako se je 1867. leta izvozilo 14.865 centov sira, privozilo pa 13.387 centov, tedaj ga je že šlo 1478 centov več iz države, kot se ga je va-njo pripravilo.

Te številke pa vendar živo spričujejo, kako malo še da je razširjeno naše sirarstvo. Po sporočilih gospodarske družbe v Gradcu je na celem Štajarskem le 30 mlekarnic, in na Koroškem se po zanesljivih domačih naznanilih naredí samo po 400 centov tolstega in 300 centov pustega sira na leto. Le na Vorarlberškem in po nekih krajih Inske doline v Tirolih je veče število dobro vredjenih mlekarnic. Spodbudil je namreč prebivalce teh krajev izgled sosedne Švice in bližnjih Algajskih planin, kjer je sirarstvo poslednja leta vrlo napredovalo.

V nekterih okolnostih, zlasti na manjših gospodarstvih, se sicer bolj splača ravnati sir po Limburški šegi, kteremu se pravi opekovec; vendar pa je iz mnogih in veljavnih vzrokov bolje, siriti velike sire, kakor jih delajo v Švici. Se vé da je moč le ondi ravnati tak sir, kjer se vsak dan veliko mleka vmolze in kjer imajo za to primerno pripravo; tak sir ima to dobroto, da se bolj dolgo drži in da se brez nevarnosti prevažva. Opekovec nasproti ne zahteva toliko priprav in se lahko siri tudi ondi, kjer imajo manj mleka.

Za naše planine bo pa gotovo zmirom največe važnosti izdelovanje velikih sirov po Švicarski šegi; zato naj na tanko popišemo, kako ravnajo po mnogih krajih Švicarskih.

Kdor hoče ravnati Švicarski sir, mora imeti pred vsem: pripravne hrame, potrebno pripravo in orodje.

Hrami, ki se za to potrebujejo, so ti-le: 1. Kuhinja, v kteri se siri; onda mora biti tudi sirni kotel in tlačilnice. 2. Klet za sir, kjer se sir soli in hrani, dokler se ne proda; v kleti so potrebne police, na ktere se sir sklada. 3. Shramba za mleko, ki je namenjeno za medilo. Sirni kotel mora biti tako obešen, da se lahko od ognja odmakne, kedar se mleko dovolj vgreje. Po manjših mlekarnicah visí kotel čisto prosto na „voru“ ter se na njem nad ogenj namakne in od njega odvrne, kedar je treba: vor se namreč sèm ter tjè vrtí. Toda pri taki napravi se brez potrebe veliko drv požgé, ako namreč ogenj čisto na prostem gorí. Nekoliko bolje je že, če je kotel vsaj zadi obzidan, kakor se po planinah pogosto nahaja. Še več drv se prihrani, ako se kotel popolnoma obzida ter spodaj pravilno ognjišče napravi. Kedar se hoče tak kotel od ognja vzeti, se mora prej kviško naviti, potem šc le se na voru odmakne. To je pri malih kotlih lahko, pri velikih pa silno zamudno in težavno; zatoraj se dandanasnji daje prednost neki drugi napravi. Sirni kotel je namreč le zadej obzidan, spredaj pa ga oklepajo železna vratica, ki se odpirajo na dve plati. Če se hoče kotel nad ogenj potegniti, se vratica odpró ter kotel odmakne. Tudi pri taki pristrojbi, ktera je po velikih sirarnicah v Švici splošna, se ognjišče lahko primerno izpelje, da se malo drv požgè (po 1 funt drv na vsak funt sira). Sirni kotel je povsod bakren (iz kotlovine), in ima lesen pokrov.

Tlačilnice so skoro povsod navorne, podjemne, le bolj redko vretenične (na šravf).

Kleti za sir so zidali včasi na pol pod zemljo, da se je lože dosegel potrebni hlad. V novejših mlekarnicah pa jih zidajo večidel vrh zemeljke shrambe, ktere pa morajo biti na hladnem kraji. Vrata naj gledajo proti severju. V zidu so potrebna mala oknica in predorčeki, da skozi nje dobiva klet čist zrak in primerno gorkoto; toda ta oknica morajo biti dobro zavarovana zoper muhe. Sredi kleti stojí velika miza z vrezanimi žlebovi za odtekanje.

Pri zidovih so klopí ali police, na ktere se sir sklada: postavljenih je pa kakih 6—8 polic ena nad drugo, kakor višava shrambe pripušča. V neki veliki mlekarnici sem videl v eni taki shrambi blizo 180 sirov po 160—200 funtov težkih in vrednih kakih 8000 goldinarjev.

Klet za mleko je tudi potrebna. V njej se hrani mleko in skutni zapenek, ki sta namenjena za medilo. Najbolje je, ako je ta klet nekoliko čevljev pod zemljo. Vrata naj ima tudi ona proti severju in naj ne bode

brez oknic in prezračnic (predorčekov, skozi ktere zrak pihlja).

V vsaki mlekarnici mora biti, razen sirnega kotla, tudi tehtnica (vaga) za težkanje mleka in sira, nekoliko lesenih ali kositrenih škafov in skled, posnemalica, planinski korec, trnač, več obodov in sirnih platen, nekoliko desek tiste velikosti kakor so siri, solnica, ščetovi, s kterimi se sol po siru pogloje, dalje toplomer, pinja za maslo in še druga posoda za vodo, sirilo itd. Trnač obstojí po manjših mlekarnicah iz dolgega drogú, na kterem so počez nabiti leseni koli v podobi križa; na koncu ima drog prevotljeno, okroglo desko. Po večih mlekarnicah imajo velike trnače nadelane z roglji iz močnega kotlovnatega drata.

Obodi, ktere po Švici rabijo, so znotraj ali ravni (Ementalski) ali pa žlebati (Grojerski). Po razmeri otočne velikosti so obodi tudi niži ali viši: od $2\frac{1}{2}$ do $5\frac{1}{2}$ palcev. Stiskajo (prešajo) se z lesenim locnjem; mesto tega dandanašnji rabijo zobčati zatezavnik.

Sirna platna so prav redko tkana, tako da pride na vsak palec platna le 15 niti; tedaj so niti po $\frac{3}{4}$ linije saksebi.

Toplomera ne sme manjkati v nobeni sirarnici, ker le ž njim se vsak čas na tančno zmeri gorkota. Poskuševanje z roko ni zanesljivo: mlekarja lahko zapelje. (Kon. prih.)

Národne stvari.

Omika in pot do nje.

Kaj neki je omika?

Omika je razvitek telesnih in duševnih moči vsacega človeka po svojem stanu: kmeta za poljedelstvo, obrtnika ali rokodelca za obrtnijo, umetnika za razne umetnosti itd. Omika po takem se ne dá meriti po enem vatlji. Al povsod se ima doseči po šolah.

Kakošne šole naj se tedaj osnujejo, da se omika za vsaki stan in za vsaki narod more doseči?

Kmetu zadostuje, enako tudi rokodelcu, da se naučí brati, pisati, računati in še nekterih druzih v njegov stan segajočih znanosti, in to hitro, kolikor mogoče, kajti ta dva morata kmalu začeti delati, svojo moč in čas na svojo korist obračati. Da jima je to mogoče, si morata potrebne vednosti po najkrajši poti pridobiti. Ta pot pa je, da se fant v šoli vse v maternem, njemu znanem jeziku učí, ne pa, da se trpinči in mu čas krati z učenjem tujega, njemu neznanega jezika. Še le po naučenji tujega jezika ga učiti za njegov stan potrebnih vednosti, to se pravi „s cerkvijo okoli križa hoditi“, a ne s križem okoli cerkve.

To veljá za veči del kmetiških in rokodelskih otrók. Taki pa, ki so namenjeni, dalje še po svetu se krožiti, se morajo tudi se ve da tujih jezikov učiti, al to naj se storí v ljudskih šolah s posebnim naukom in dalje v viših šolah. Za to je treba večega truda, več časa in več stroškov. Noben pameten človek ne bo tajil resnice, da „kolikor jezikov znaš, za toliko glav veljaš“; al napačno in nepošteno je, zavoljo 5 tacih otrók, ki gredó v srednje šole, 50 drugim kratko pot njihovega učenja zapirati.

Recite, kar hočete, da ni pravo, kar trdim in kar trdijo z menoj vsi umni ljudje po celem svetu in tudi naši rodoljubi, rečem vam, da vsi tisti, ki nočejo ljudskih šol v maternem jeziku, imajo druge skrivne, narodu sovražne namene.

Dokler se to ne zgodi, da naše ljudske šole stojé na narodni podlagi, se ni nadjati ljudskega napredka v omiki, in kdor temu nasproti ravná, on ni prijatel ljudstva, temveč njegov najhujši, najnevarniši sovražnik; on mu zavira pot do omike, pot do blagostanja, ga zavračuje v tujčevo sužnost in mu krati narodne pravice. Toraj ogibajte se tacih ošemljenih ljudí; oni delajo na vašo pogubo, na vaše vničenje!

Politične stvari.

Kako bivši minister dr. Schäffle pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega.

(Dalje.)

Ali je mar to resnica, da je ministerstvo Hohenwartovo nameravalo oškodovati ravnopravnost in varnost nemškega naroda? Nikakor ne! Čisto nemške dežele bi po tem, da se deželnim zborom izročí postavodajstvo šolstva itd., bile še tem bolj zavarovane v svojih narodnih pravicah, ko bi se kedaj utegnilo primeriti, da v državni zbor pride slovanska večina. V deželah z mešanimi narodi, kakor na Tirolskem, Štajarskem in Koroškem, je večina naroda nemška; tukaj bi se mogla sila goditi le Italijanom in Slovanom, ne pa Nemcem. Na Českem in Moravskem, to je res, so Nemci v manjšini; al njim je vlada po pogajanji z voditelji Českega naroda zagotovila „beli list“, na kterega bi bila mogla nemška manjšina zapisati, kar hoče, da se Nemcem zatrdi vsaka pravica, samo proti temu pogoju, da ravno tako se zatrdi vsaka pravica Čehom v tistih okrajih, kjer so Nemci v večini. Se li to pravi Nemce tlačiti? Tudi od Českega deželnega zbora izdelani načrt narodnostne postave, ki bi se bila po željah Nemcev še dala prenarediti, ne kaže nikjer oškodovane pravice manjšinske. Recite, ali se na svetu nahaja kje kaj enacega, da bi narodna večina prostovoljno ponujala manjšini taka poroštva? Bodite vendar enkrat pošteni in recite, da ne zarad tega, da se je žalila pravica Nemcem, se je vzdignil tak strašansk hrup o „Nemcem sovražnem“ ministerstvu Hohenwartovem, ampak vzdignil se je samo zato, ker ni dalo žaliti narodnih pravic Slovanom.

Stanovitno prijazne razmere Avstrije do Nemškega cesarstva — vsaj si Avstrije vendar ne morem za zmirom misliti kot podložnico (vazalko) Nemčije — pa tudi niso bile v nobeni nevarnosti, marveč bi prijaznim tem razmeram še veliko trdnejša podlaga bila se položila v Avstriji s tem, da bi se bil vedni boj med posamesnimi narodi pomiril. Če nova Nemčija res pošteno misli za Avstrijo, in si je noče niti podložnice narediti niti je popolnoma razdjati, no! potem bi jej bila Avstrija, po programu leta 1871. osnovana, postala varna in prijateljska soseda. Upravičenih „zdihljejev“ ne bi bila Nemčija nikoli slišala, Nemški narodnosti ne bi se bilo nič žalega zgodilo. Da so se v nekterih krajih prepovedale zmago Prusov slavilne svečanosti, moralo se je to zgoditi zato, da se niso razdražili drugi narodi, ki z Nemci skupaj bivajo; vlada je storila tedaj le najprostejšo svojo policijsko dolžnost.

Tudi se je ministerstvu Hohenwartovemu očitalo, da je državno edinstvo Avstrije na kose hotelo razdjati. Čudno je to, da je vekála o tem najglasnejše tista mala pa zeló jezična stranka, ktera z največim veseljem pričakuje razrušenja Avstrije, da bi potem hitela v ono deželo, po kteri se jej tako zeló toži, da celó v gosposki zbornici se je v neki vehlavem momentu čul glas domotožnosti. Še bolj smešno pa je enako očitanje v ustih tistih ljudí, ki občudujejo leta 1867. stvarjeni, sicer od ministerstva Hohenwartovega spoštovani dvalizem Avstrijske monarhije. Dobro!

Centralisti od nog do glave utegnejo federalistično osnovo imeti za razkroj državni. Al kako se vjema s tem to, da je Košut v glasovitih svojih pismih do stranke svoje na Ogerskem Čehe proglasil na pol žrtovane centralizmu po Hohenwartovem programu, Ogre pa že popolnoma v naročji državnega edinstva! Ali ni tù resnica ravno v sredi med strahom centralistov in strahom Košutovim? Ali ni v državi taki, ktera, kakor Avstrija, šteje mnogo različnih narodov, prava politika ta, da je mehanična edinost omejena le na edinost v potrebnih rečéh in da svoje močí išče v edinosti zadovoljnih narodov, kterim naj se varuje njihova zgodovinska posebnost? Ta „edinost v potrebnih rečeh“ in posebno edinstvo močí državne, je pa zagotovljena bila, in če bi se bil sklical državni zbor sprave, kterega so nasprotniki sprave spodnesli, gotovo ne bi se bila znižala pod mero Českih fundamentalnih člankov. Vojaška edinost in več druzega bilo bi delalo trdno podlago celoti državni. Prezreti pa se ne sme, da eni in isti vladar v Avstriji ni samo cesar Avstrijski, ampak da je tudi knez vseh deželnih skupin.

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* *Židi (judje) v našem cesarstvu.* — Ker ves svet vé, da danes judje sučejo Avstrijo, (kajti oni imajo največ novcev in največe Dunajske časnike v svojih rokah), zato ni čuda, da je ministerstvo Auerspergovo dalo po c. kr. statistični centralni komisiji napraviti popis judovstva, ktera je ta popis ravnokar na svetlo dala pod naslovom „Statistik des Judenthums in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern“. Ta statistični popis pa je sprožila že l. 1871. judovska sinoda v Augsburgu.

Ta popis nam kaže, da se judje silno množijo v Avstriji. Brez dežel Ogerskih je v naši polovici Avstrije se število judov od leta 1830., ko jih je bilo le 355.695, pomnožilo do leta 1869. na 820.200.

Statistični popis pravi, da pomnožilo se je sicer število vseh prebivalcev, al v poslednjih 19 letih so se judje pomnožili za petkrat več kakor drugi prebivalci.

Leta 1869. so našteli judov v Galiciji 575.433, na Českem 89.539, na Dunaji in v doljni Avstriji 51.880, v Bukovini 47.754, na Moravskem 42.644, v Šleziji 6123, v Trstu, na Goriškem in v Istriji 4729, na Štajarskem 734, v gornji Avstriji 600, na Tirolskem in Vorarlberškem 353, v Dalmaciji 233, na Salcburškem 44, na Koroškem 22, na Kranjskem 22. *)

Po takem pride 1 jud

v Galiciji na	9	druzih prebivalcev
v Bukovini na	11	
na Dunaji na	15	
v doljni Avstriji na	38	
na Moravskem na	47	
na Českem na	57	
na Šlezkem na	84	
na doljno Avstrijo brez Dunaja na	116	
na Primorskem na	123	
na Štajarskem na	1541	
v Dalmaciji na	1900	
v Tirolih na . . . . . , .	2490	
na Salcburškem na	3441	
na Koroškem na	15291	
na Kranjskem na	21058	

*) Od kod se je vzelo na Kranjskem 22 judov, ne vemo; katalog Kranjske škofije jih v letu 1873. ima le 9. Vred.

Kranjska dežela je tedaj dosihmal še najbolj judov prosta.

V vsem skupaj pride pa 1 jud na 25 prebivalcev imenovanih dežel.

Na Ogerskem se na 1 juda šteje 22 druzih prebivalcev,
na Erdeljskem na 1 „ „ 91 „ „
na Hrvaškem in v Slavoniji „ 116 „ „
v vojaški Granici na 1 juda „ 519 „ „

Po vsem se more reči, da v celem našem cesarstvu na 26 druzih ljudí pride 1 jud.

Statistični popis primerja število judov druzih držav z Avstrijo in pravi, da le dve državi: Rusko-Poljsko in Rumunija, in pa mesto Hamburg imajo primeroma več judov kakor Avstrija.

Judje so zeló rodovitni; po statističnih zapisih se šteje na en judovsk zakon 10 otrók, na kristijanske zakone le po 5. Judje se sploh tudi pred ženijo kakor drugi; do 24. leta je že večidel vse oženjeno. V drugič se pa manj judov ženi kakor kristijanov. Nezakonskih otrók je pri judih manj kakor pri druzih. Tudi doživijo judje višo starost, in sicer tako, da počez se more starost juda šteti na 48 let, kristijana na 36 let.

Slovansko slovstvo.

* Junaška pesem v 10 pevanjih pod naslovom „Otan Božije ljubavi“ od slavnoznanega narodnega pesnika (duhovna) Andreja Vitaljića pride v knjigarni g. Dragotina Pretnerja v Dubrovniku na svetlo. Pesem opisuje Kristusovo življenje; „potpuni epos je, s koga mu drago gledišta se razgleda, uragjen na primjer Omira, Virgila i Miltona, u komu sve je naravno i veličanstveno, sve nježno i čarobno. To krasno djelo od kada bi prvim putem pečatano u Mlecima g. 1712, do dana današnjega ne bi već pretiskano; tako da sada se jedva gdje nalazi koji istisak. Žalostno je, da ovo rijetko blago stoji zakopano pod zemljom; treba ga svakako narodu ponuditi“. Knjiga ta pride v osmini, obsegala bode 20 lično tiskanih pôl; cena za naročnike 1 gold. 30 kr.; naročnina naj se pošlje gori imenovani knjigarnici s poštnim povzetjem, in knjigo dobí naročnik franko. Krasno pesem priporoćamo toplo tudi slovenskemu občinstvu.

Naši dopisi.

Iz Rusije 20. febr. (4. marcija.) —η— (Konec.) — Novi gimnazijalni ustav je vpeljan v Rusiji poldrugo leto, realni pol leta. Sporočil sem „Novicam“ uže, da Ruski liberalci in zapadniki niso prav nič zadovoljni s temi šolskimi ustavi. Ko je ministerstvo vneslo svoje načrte v državni senat na pregled, so oni napenjali vse svoje žile, da bi razdražili narod proti ustavom in naklonili senat, da jih zavrže. Nikakoršna zvijača ni jim bila preostudna, nikakoršna laž ne prepredrzna, da je bila le sposobna, kako priprosto dušo zapeljati v njih tabor, kjer so kričali po „obščeobrazovateljnih učiliščah“ ali vsaj po realnih gimnazijah ustava 1864. leta. Al njih gnjusno delo jim ni prineslo zaželenega ploda. Državni senat je gimnazijalni ustav po ministerskem načrtu odobril in cesar je podpisal: „Byti po semu“.

Prvo leto njegovega življenja odprlo je ministerstvo in občinstvo toliko novih gimnazij, za kolikor njih bilo je le mogoče najti učiteljskih močí, ali prav za prav še več, kajti v nekterih gimnazijah imajo filologi celó po 28 ur na teden, in tedaj letnega plačila po 2000 in še več rubljev. Pri večini novih gimnazij so letos odprli paralelne rede, a vendar je bilo treba odpovedati sto in sto dečkom, ki so želeli stopiti v gimnazije; tako

je bilo v Moskvi pri šestih gimnazijah s paralelkami odpovedano okoli 150 dečkom, v Kijevu okoli 100.

Realni ustav je ministerstvo moralo nekoliko predelati, zato se je za eno leto zakasnil; vendar ne manj zadovoljno mora biti ono tudi s tem vspehom. Ko so liberalci videli, da ne morejo zabraniti njegove vpeljave, poprijeli so se bili nove strategeme. Dokazovali so najprej, da občinstvo ne mara za take šole, odpirale da se bodo nove realke le na stroške ministerstva, in še te da bodo ostajale prazne. Tako so indirektno vabili stariše, svojih otrók ne pošiljati v šole. Zgodilo se je pa ravno nasprotno. Od septembra do decembra preteklega leta, tedaj v teku 4 mesecev, je 40 občin iz raznih krajev države poslalo vladi prošnje za osnovanje novih realk na občinske stroške. Omenjene občine so zložile gotovega denarja za upravo realk 300 tisoč rubljev, darovale so poslopja za-nje, iz kterih se nektera cenijo po 100 tisoč rubljev, in naložile so kapitala na zdržavanje realk dva milijona in nekaj sto tisoč rubljev. Tacega vspeha v 4 mesecih se ministerstvo samo ni nadejalo, tem manj, ker izgleda v tacih razmerah celó v Pruski šolski statistiki ni najti. Po novem letu je vsak teden v časopisih čitati, da se snuje tam in tam nova realka, ali nova gimnazija, ali ta in druga na občinske stroške.

Edina nadloga je, da pomanjkava učiteljev za gimnazije in še bolj za realke. Ministerstvo svoje realne gimnazije predeluje v gimnazije ali v realke po potrebnosti. Edino realno gimnazijo, osnovano v desetih letih na občinske stroške v Jekaterinogradu, je moral občinski zastop na veliko žalost liberalcem letos zapreti zavoljo pomanjkanja učencev; starišem se je namreč dopadlo, svoje sinove iz tega „obščeobrazovateljnago učilišča“ poslati v gimnazije in realke.

Da bi pa čestiti čitatelji teh Ruskih razmer ne merili po Avstrijskih, moram jih na kratko pojasniti.

V realnih gimnazijah ustava 1864. leta so se učili, izvzemši grški jezik, vsi predmeti Avstrijskih gimnazij in realk s francoskim in nemškim jezikom vred, al tako, da končavši šole učenci niso bili sposobni za nikakoršno visoko šolo. Univerze so polnili skoraj edini odgojenci seminarij (duhovnih gimnazij). V novih gimnazijah se bodo podvrgavali učenci konec osmega leta izpitom zrelosti (posebno odličnim se bo to dovolilo vže konec sedmega leta). Iz filologije, matematike in fizike se bo tirjalo več kakor v moje čase v Avstriji, tako, na primer, ne lahko pismeno nalogo bodo morali abiturienti po ruskem narekovanji pisati naravnost po latinski; Grška naloga bo prevod ne samo iz Grškega na Ruski, ampak tudi iz Ruskega na Grški. Viša leta realk bodo razdeljena na dva razreda: prvi „prigotoviteljni kurz“ k vstopu v visoke tehnične in podobne šole, a drugi bo merkantilni kurz.

Ko so liberalci videli, s kakošno nepričakovano radostjo vkljub vsemu hujskanju je občinstvo pozdravilo nove šolske ustave, poprijeli so se tudi sami nove, nezaslišano predrzne metode hujskanja; začeli so lagati na vsa usta o šolskem nadzoru v Prusiji. V tem nepoštenem delu so imeli nekoliko več vspeha. Nekteri občinski in zemski zastopi so se začeli ravsati z vladnimi komisarji, dasiravno ima vlada v nadzoru za občinskimi in deželnimi šolami le peti del glasov. Najbolj škandalozen je bil prepir v Moskovskem „gubernskem zemskem sobranji“ (po deželnem zboru). V Moskvi ste dve preparandiji: ena je zemska, ki odgaja učitelje za selske šole; druga je ministerska, ki gotovi učitelje za ujezdne (glavne) šole. Nekemu učencu zemske preparandije je prišlo na misel, da bi bilo boljše biti učitelj v kakem mestu, kakor v selu; napoti se k direktorju ministerske preparandije ter ga poprosi, naj bi ga sprejel v svojo šolo ter mu preskrbel štipendijo. Ker je mladeneč res odličen učenec, izpolni mu direktor z veseljem njegovo vse hvale vredno željo. Ta čisto naravna naključba pa je dala gospodom zemskim zastopnikom povod, ne samo o njej govoriti v zboru, ampak tudi nespametno udrihati po vladi in omlatiti veliki kup prazne slame o šolskem nadzoru.

Sploh so se začeli Rusi o šolskih zadevah jako gibati. Nektera zemska sobranja so predložila vladi v potrjenje načrte postav „ob obezateljnom poseščenji škol“, to se je zgodilo te dni v Vladimiru na Vjazmi. Ne samo občine in zemstva, ampak tudi oddelne osebe se jako pečajo za odgojo mladine; prav pogosto se čita, ta in ta trgovec ali kmet je daroval toliko tisoč za novo šolo. Čudno je le to, da med takimi dobrotniki naroda so grajščaki prav redki, dasiravno je v Rusiji bogatstvo v rokah njihovih; več pa je takih, ki darujejo za šole le nekaj tisoč rubljev in s temi vse svoje tisoče rubljev. Tako, na primer, je umrl pred nekaj časom v Odesi vratar, ki je zapustil vse svoje vratarsko premoženje za štipendije dijakom univerze. Prav neverjeten je sledeči primer. Neki Aleksander Alekseič Kudinov je doslužil kot prikaščik pri trgovcih bratih Sapožnikovih 40 let in prihranil si je vsega 14.000 rubljev. Ves le-ta znesek je izročil o novem letu ministerstvu „narodnogo prosveščenja“ s prošnjo, naj se na njegove obresti ustanové: ena štipendija pri Petrograški univerzi, tri pri Astrahanski možki, dve pri ženski gimnaziji. Dokler bo živel, želí te štipendije deliti sam, po njegovi smrti pa bodo imele to pravico dotične šolske vlasti. Izročivši denar in prošnjo, se je vrnil Kudinov k Sapožnikovim in stopil je pri njih spet z golimi rokami v službo prikaščika. Želeti je, da bi si vrli mož pred kot v 40 letih prihranil novih 14.000 rubljev.

Iz Trsta 29. marcija. (*Rojanske šole*) 3. razred se še do danes ni mogel začeti; nastala je neka pavza, ki nekako otresa živce lahonom, kakor „prevrlemu“ županu Ferlugi, kteri zvonec nosi v homatijah, nam do krví zopernih. Učitelj Bonin, v krčmi pri Pertotu od svojih zvestih obdan, še vedno trdi, da se bo v šoli slovensko podučevalo. Strašansko predrzno je vendar, še zdaj, ko je vsem znano, še s tako nevednostjo slepariti nevedne kmete! Da bi pa ultralahonski magistrat slovenščino prav v korenini spodjedel, poslal je na škofijski ordinarijat ukaz, da tudi kršanski nauk se bode v laškem jeziku podučeval. Je li to mogoče?! Otroci ne umejo laškega jezika; al knuta lahonska ne pozna milosti; iztrebiti se mora slovenski živelj iz okolice! Al naš prečastiti škof je na ukaz magistratov energično odgovoril, da podučevanje krščanskega nauka ostane v maternem jeziku slovensko, če tudi drugo vse zajame laščina, in obveljal je trdni sklep škofov. Okoličani, kteri le še iskrico ljubezni do svojih otrók v srcu imate, ali zdaj še ne previdite, kaj kujejo nesramni izdajalci vaše krvi in vere, kam merita vaš župan Ferluga in vaš učitelj Bonin? ali Vam ne šine mraz po hrbtu, ko vidite zdaj potuhnjeni cilj talijanskega 3. razreda Rojanske šole, ki gre na to, da bi zadnji konec njen bil „konfessionslos“, to je, brezverski in pa protinaroden? Slava našemu milostljivemu gospodu škofu! Nakana Ferlugova in Boninova je spodletela; zapišita si to za uhó Ferluga in Bonin! Župan Ferluga se nadja mastne službe komisarja šolskega. Al kaj hoče taka ničla, kakor je on, pri šolstvu? Pri bokalu vina mu ne odrekamo zmožnosti; al šola, šola to ni krčma. Kar pa se učitelja Bonina tiče, bode on res vodja 3. talijanskega razreda in dobi neke solde za lahonorijo več; al vsi izobraženi kmetje to njegovo početje pisano gledajo in ob času, ko bode narodom zasijala zarija pravice, ne bode izostalo povračilo. Leta

1872. pa, ko je županoval Ferluga, bode si Rojan zapisal v svojo pratiko kot leto izdajstva narodnega! Zgodovina ne pozabi ničesa.

Frickov Janez.

Iz Št. Ruperta na Dolenskem 28. sušca. — Tudi pri nas je precej tacih ljudí, kteri se tako izvrstno poganjajo za nemškuto, da, ko bi „Tagblatt“ za nje vedel, kar brž bi jih zapisal v svoje zlate bukve na prvo stran. To se je posebno pokazalo 17. dne t. m., ko je bila pri nas volitev novega občinskega odbora! Švigali so ti mameluki oni dan vsi v prazničnem oblačilu okoli; po njihovih glavah rojila so sama imena tistih, ktere je že pred v prodajalnici ali bolje rečeno v kazini gosp. Gačnik na prodaj imel, to je, za odbornike in svetovalce odbral. Ne more se pa tajiti, da ti možje, ki pod banderom nemškutarije služijo, na nemški „Herz-as“ se dobro zastopijo in da to je blezó vsa njihova učenost nemška. In več ko polovica takih mož se je zbralo v občinski blagajnici k volitvi. Ker pa pri vsem tem ni bilo dovolj glasov nemčurskih, moral jih je brič okoli iskati in skupaj goniti. Tudi Skedelnov hlapec Polde je bil za možá izvoljen; al njemu se ni še tako čuditi, vsaj je nemškega gospoda Skedelna — hlapec, pa je bil tudi nekdaj pri vojakih za koprola in mu tudi po nemško beli kruh diší. Prav potrjen je pa še le tak, komur stari gosp. dr. Fec dá spričalo, da je „ausgezeichnet“. Ne smemo pa prezreti Aču-Simata; on si na vse kriplje prizadeva povzdigniti nemščino, in ko še A. Škrjanec pride zraven z njegovim „bos — zwei Teufel, das ist ein rescher Wein“, no, potem je pa vse zapečateno, Škoda, da tudi g. A. Zajec tako zeló omahuje na nemčursko stran; samo slovenski podpis njegovega imena in pa taborska svetinja ga nekako reši. Še je pa več druzih nemških gospodov pri nas, o kterih vam morebiti drugi pot kaj naznanim in kterih žene so celó tako učene, da še svoje kužke po nemški „obartavtati“ in lajati učijo. Iz tega vidijo častiti bralci „Novic“, da bi Prajzovski Bismark veselja iznoril, ko bi prišel v Št. Rupert. Upajmo vendar, da bode tudi zmotene naše Šentruperčanje še kedaj pamet srečala, da sprevidijo, da moramo najprej za svoj dom, za svojo kožo skrbeti, ne pa se pokladati tujčevi peti.

Iz Kranja 29. marcija. (Med in pelin.) Zadnja „beseda“ v čitalnici naši bila je v vsem velike hvale vredna. Pred igro „Ona me ljubi“ se je čulo prav čvrsto petje, ktero je žalibog skoro že zaspalo, kar nas je zapustil gosp. Račič. V igri moramo posebno pohvaliti gospodičino Rudolfovo, ktera je glavno nalogo izvrstno izvršila, pa tudi gospodičini Avsenekova in M. Končeva ste lepo sodelovali v odlični vspeh gledališke igre. Čudili smo se pa res tudi izurjenosti, s ktero so gospodje Bratranič, Gvajec in Lokar vršili svoje naloge, čeravno so še malokdaj na odru bili. Prirojenemu talentu in pa ljubezni do narodne stvarí je vse mogoče. Čast in hvala tedaj vsem gospodom in gospodičinam, ki so nas zaporedoma razveseljevali v narodnem našem domu. Tej veseli vesti pa moram dostaviti tužno, da tukajšnji pravi, negledališki „domači prepir“ še ni ponehal. Kamo konečno to peljá, naj prevdarijo tisti, ki so krivi tega. Jaz nočem na nikogar kamenja lučati.

Iz Ljubljane. — Na prvi strani današnjega lista se bere, v kolikošni nevarnosti je zdaj naša dežela zarad Turške goveje kuge, pa so tudi druge sosedne dežele, ako bi se do njih zanesla huda pošast. Zato, gospodarji! čujte nad svojo živinico, kakor vas „Novice“ učijo. — Kolikor se je dozdaj zvedelo bolne ali sumljive goveje živine, vsa je pobita; al Bog vé, ali ni še kam drugam iskra kužnosti padla, kar se še ne vé!

— Družba kmetijska pripravlja zdaj, kajti zadnji čas je, skupno svojo razstavo za Dunaj. Dobila je od več straní lepega blaga. — Po naročilu deželne razstavne komisije sta se gospoda Peter Kozler in Jan. Murnik podala v soboto na Dunaj, da pozvesta marsikaj, kar je komisiji še temno.

— (*Iz seje deželnega odbora 28. marcija.*) Na prošnjo deželnega zbora za denarno pripomoč 30.000 gold. iz državnega zaklada, da se kupi primerno posestvo za napravo kmetijske šole na Dolenskem, je sl. ministerstvo kmetijstva deželnemu odboru odgovorilo, da ga je volja primoči k napravi te šole, al dežela mora vsakako prevzeti en del kupne cene za omenjeno posestvo, zato naj mu deželni odbor pové, koliko bode dežela donesla. Vsled tega je deželni odbor pred vsem sklenil oklic razglasiti po časnikih, naj mu posestniki na Dolenskem, ki bi hoteli deželi prodati posestvo za nameravano kmetijsko šolo, naznanijo kupno ceno dotičnih posestev, da bode potem deželnemu odboru mogoče, presoditi in ministerstvu povedati, koliko kupne cene bi mogla prevzeti dežela, se ve da po dovoljenji deželnega zbora. — Oficijalska služba pri deželni blagajnici se je oddala Ferd. Omejcu, ingrosistu pri deželnem računovodstvu, namesti Omejca pa je bil imenovan praktikant Herman Toman za ingrosista pri deželnem računovodstvu. — Deželnemu zboru došlo sporočilo vodstva učilnice za gluhoneme v Lincu za 1. polovico letošnjega leta zopet kaže, da se vsi gluhonemi (mutasti) iz Kranjskega ondi pridno in lahko učé in lepo obnašajo. — Po predlogu deželnega šolskega sveta se v proračun normalnega šolskega zaklada za leto 1874. postavi 150 gold. podpore za šolo v Sori. — Deželno gledališče se je prepustilo dramatičnemu društvu za predstavo slovenskih iger 14., 20., 24. in 27. aprila. — Vsled vloge sedanjega vodje tukajšnjega nemškega gledališča, J. M. Kocky-a, da bi se mu tudi za prihodnje leto prepustilo deželno gledališče pod letošnjimi pogoji in proti temu, da bi smel v nedeljah in praznikih, kedar bode zvečer igralo dramatično društvo, dajati popoldne nemške igre v deželnem gledališču, se je poprašal odbor dramatičnega društva za njegovo mnenje o tej novíni, poleg tega pa tudi podporno društvo nemškega gledišča za to, ali dá prihodnje leto podvzetniku tudi tolikošno subvencijo kakor letos.

— (*Dabroznani naš umetnik g. Schreiner*) se je tudi vstopil v vrsto deležnikov razstave Dunajske, v ktero pošlje monstranic, kelihov in cerkvenih svetilnikov različnih oblik. Kar ima lepega za to pripravljeno, rad pokaže, predno odpošlje na Dunaj, kar se bode menda že prihodnji teden zgodilo. Zato naj se podviza, kdor želí lepe izdelke videti.

— Zadnja „beseda“ čitalnična je privabila mnogo občinstva v dvorano. Cegnarjevo „Pevčevo kletev“ je g. Kocelj govoril s polno razumnostjo; gospodičina Rossa in gosp. Meden sta poslušalce razveselila s krasnima samospevoma; tudi šesterospev iz „Lucia di Lamermoor“ je bil z veliko pohvalo sprejet. Pogrešal se je le kak veliki zbor. Posebna pozornost pa je bila ta večer obrnjena na razlaganje telegrafovanja po gosp. Zoru. Gosp. Zor je začel svoj govor s razložbo, kaj je telegraf, ktere močí sodelujete pri brzojavih, koliko vrst so bili in so danes telegrafi itd. in naposled je vzajemno z drugim gosp. telegrafistom (kajti dva aparata sta bila v dvorani nastavljena) praktično kazal umetnost telegrafovanja. Gosp. Zor je jako dobro zadel prednašanje, da je bilo umljivo vsacemu mislečemu. Hvala častitemu gosp. Zoru za to! Telegrami pa, ki so se gospodoma telegrafistoma napovedovali, niso bili srečni, — a kaj more telegraf za to, da mora včasih tudi „einen Stiefel“ od kraja do kraja nesti?

— (*Ivanka Jamska*) v včerajšnji izvrstni gledališki predstavi je sopet nagnila srca vseh poslušalcev.

— (*Pobirki iz časnikov.*) „Laibacher Schulzeitung“, drugi „Tagblatt“, začenja 6. list s tem, da pod naslovom „das Schicksal unserer Landesschulgesetze“ hujska učitelje zoper deželni odbor, češ, da je zanemaril predložiti šolske postave ministerstvu. Hudobno laž smo že razjasnili v zadnjem listu našem, zato ne govorimo danes več o njej. „Drugače morate ravnati — priduša pisar tega članka učitelje — in pri „temni stranki“ ne več sreče svoje in rešiteljev iz sužnosti (Abhängigkeit) iskati; pomagati morate, da pade klerikalna večina narodnega deželnega zbora“ — in da svobodnjaki, kakor Pirker, Gariboldi, Schaffer, Ertel, Lesjak, Sima in enaki se vsedejo na njihovo mesto; potem ne bote več „mežnarji in organisti“. To je paróla, ki jo učiteljem daje konfesionslozarska „Schulztg.‘ Da naši učitelji sami vedó ceniti take „glasove“, tega smo do dobrega prepričani; vsaj imamo dejansk dokaz o tem, kako se narodni naši učitelji že od daleč bojé one družine, ki v „krain. Lehrerverein“ prve gosli gode. — V istem listu se nahaja sestavek „über Mädchenerziehung“, ki ga je spisal Johann Sima z opazko, da je to „preisgekrönte Abhandlung“. Prebravši ta članek smo si mislili, kdo neki je „kronal“ ta članek? Mi ponudimo onemu, ki nam ugane: „za kaj je bil ta članek „preisgekrönt“? še veči „preis“. — V spisku „narodna šola“ govorí patron „Schulpfennig-a“ tako zaničljivo, da se mora gnjusiti celó g. Belarju. Če taki ljudjé, ki ne ene knjižice še niso na svitlo dali ali če so jo, so jo vkradli drugim, se drznejo tako pisariti, potem ni čuda, da ljudske šole propadajo od dne do dne bolj. — Na zadnji strani „Schulzeitg.“ se prikaže še g. Lesjak. Kar so o njem pisale „Novice“ v štev. 10., seglo mu je prav do živega. Po precej dolgem študium-u se je oglasil v 6. listu „Schulzeitung e“ ter si je v svojem „Eingesendet“ sam spisal odhodni list. To je sicer lepo in hvale vredno. Al namesti da bi bil ovrgel kaj tega, kar se mu je očitalo, navalil je „fino olikani“ gospod na svoje semeniške slušatelje toliko krivičnega sumičenja in hudobnega natolcevanja, da mora sramovati se, če ima količkaj vesti in resnicoljubja v sebi. Iz gotovih virov vemo, da mu bogoslovci niso nikdar dali najmanjše prilike, tako nesramno, ali da z njegovimi olikanimi besedami rečemo, tako „jüdisch arogant“ soditi jih, zato je vse Lesjakovo žaljivo dolženje izrodek gole krive predsoje ali zadolžene slepote. Da „der gezogene Padagog“ nasproti „einem ungezogenen Studenten der Theologie“ res nima dobre vesti, kaže jasno to, da se v svojem „Eingesendet“ celó zagovarja o tačih zadevah, o kterih „Novice“ v 10. listu še nič govorile niso. Očrnil je tedaj s svojo izjavo sam sebe, a ne tistih, ktere je ogrditi hotel! — Kako veliki špiceljni in denuncijanti so „Tagblattovci“, to pa le spet kaže ona lažnjiva in skozi in skozi presukana psovka v 74. listu zoper prof. Lesarja o njegovi šolski pridigi zadnjo nedeljo. Sicer se ti ljudjé cerkve bojé, kakor h.... križa; al da bi kaj ovohali in potem narobe zavili, gredó celó v pridige!

— V poslednjem listu „Zore“ daje prečastiti gosp. Davorin Trstenjak nenadoma na znanje, da izstopi iz odborov „slov. Matice“, „narodne tiskarne“ in „slov. pisateljskega društva“, ker mu slabo zdravje več ne dopušča vsestranskega delovanja na narodnem polji in potovanja k sejami teh društev, vodstvo časopisa „Zora“ pa obdrží še do konca tega leta. — Starejim vojakom na narodnem polji res kalijo zdravje „novi časi“, ki podirajo temelje, ki so v preteklih letih lepo stavljeni bili zedinjeni Sloveniji. Svojemu nekdanjemu krepkemu podporniku pa „Novice“ iz srca želijo kmalu zboljšanega zdravja.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. — Tudi zbornica gospôska je sprejela volilno reformo. Ker so od vseh vetrov pripodili gospode v zbornico, dobili so 88 glasov za njo. Ker pa število udov zbornice gosposke znaša 193, tedaj je ono število veliko manjše od enojne absolutne večine. Nasproti so glasovali: knez Adolf Schwarzenberg, knez Paar, knez Metternich, knez Clary, knez Jablonovski, knez Čartoryski (ki je tudi nasproti govoril), grof Clam-Gallas, grof Trautmansdorf, grof Chorinsky in še več druge gospode. Od gospodov nadvojvodov cesarske naše rodovine se ni nihče vdeležil glasovanja. — Volilna reforma je tedaj sprejeta od obéh zbornic in čaka sedaj osode, ali jo bode tudi cesar potrdil. Na tisoče in tisoče je Njegovo Veličanstvo prejelo iz vseh dežel prošinj, naj je nikar ne potrdi; samo iz slovenskih dežel je to prošnjo podpisalo okoli 40.000 mož, in iz Kranjskega je edini grof Thurn in Ljubljanski gemeinderath za njo. Nasledki vpeljave direktnih volitev v državni zbor se danes še ne dadó spreviditi.

— Državni zbor ima ta teden še kake 4 seje. Delegaciji se začnete danes (2. aprila). Velikonočni prazniki za državni zbor trajajo od 6. do 21. dne t. m. Konec državnemu zboru je 24. aprila.

— Še se včeraj ni vedelo, ali Poljski poslanci pridejo v delegacijo ali ne, ki se danes začne; grof Vodzicki, dr. Čerkavski in Smarcevski so za to, da ne gredó, ostali 4 poslanci so še omahovali. Ker so Poljaki slovó dali državnemu zboru, bi pač dosledno ne smeli stopiti v delegacijo, ki je le veja državnega zbora. Če se vdeležijo delegacije, bodo ustavaki brž zagnali krič: gledite, Poljaki so sopet naši! In čudna prikazen bila bi to, da med 35 Gališkimi poslanci bilo bi 28 tacih, ki so hrbet obrnili državnemu zboru, 7 pa tacih, ki bi prisedši v delegacijo, kazali, da so vendar še zmirom obstojni del državnega zbora!

Ogersko. Iz Pešta. — Magjaroni so si 24. sušca v Ogerskem zboru priborili sopet sijajno zmago o neki zadevi, ki sila globoko sega v življej cele Avstrije. Obveljala jim je — vkljub upravičenemu nasprotstvu našega finančnega ministerstva — postava, da si bodo delali svoje bankovce! Gospodarstvo na Ogerskem je slabo, kredita nimajo, denarja tudi ne; „alo! bankovce moramo delati“, so si izmislili in Somšic in K. Tisza sta v zboru govorila tako strupeno zoper Avstrijo, da menda — personalna zveza z Avstrijo ni daleč več! Čedalje bolj prihaja na dan sad — nesrečnega dvalizma! — Hrvatom po poslednjih obravnavah v Peštu ne cvetè oljka sprave z Magjari!

Popravek. V zadnji št. „Novic“ na str. 104. ima stati, da A. Foerster-jevi „dve maši“ veljate 50 kr., ne pa 80, ktera cena je namenjena za „25 cerkvenih pesem“ (tudi v zadnjem naznanilu izpuščenih.)

Žitna cena

v Ljubljani 29 marcija 1873.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 6 fl. 10. — banaške 7 fl. 10. — turšice 3 fl. 60. — soršice 4 fl. 20. — rži 3 fl. 90. — ječmena 2 fl. 90. — prosa 3 fl. —. — ajde 3 fl. 30. — ovsa 1 fl. 80. — Krompir 1 fl. 90.

Odgovorni vrednik: Alojzi Majer. — Založnik: Jožef Blaznikovi dedici Ljubljani.